

**ÖZBEK ŞİİRİNDE TÜRKMEN KIZI İMAJI VE TÜRK KÜLTÜREL ORTAKLIĞI
YORUMU (MUHAMMED YUSUF ŞİİRLERİ ÖRNEĞİNDE)**

Mohigul JABBOROVA,

Özbekistan Devlet Sanat ve Kültür Enstitüsü 1.Sınıf Yüksek Lisans Öğrencisi

e-mail: jaborovamohigul02@gmail.com

+998 99 106 04 16

Özet. *Bu makalede, Özbekistan halk şairi Muhammed Yusuf'un eserlerinde Türkmen kızı imajının sanatsal yorumu, bu imaj aracılığıyla Türk halklarının kültüründeki ortak yönler ve şairin üslubuna özgü sanatsal sanatlar analiz edilmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Özbek ve Türkmen edebi ilişkileri, Muhammed Yusuf, Türkmen kızı, Türk halkları, etno-kültür, ortaklık, benzetme, sanatsal imaj.*

Abstract. This article analyzes the artistic interpretation of the Turkmen girl's image in the works of the People's Poet of Uzbekistan, Muhammad Yusuf. It explores the common cultural aspects of Turkic peoples reflected through this image and examines the specific literary devices characteristic of the poet's unique style.

Keywords: Uzbek and Turkmen literary relations, Muhammad Yusuf, Turkmen girl, Turkic peoples, ethno-culture, commonality, simile, artistic image.

Özbek ve Türkmen edebiyatı her zaman konu ve fikir açısından birbirinden beslenerek gelişmiştir. Nevai ve Mahtumkulu, Mollafenes ve Komiy (Komişon Otaniyozov), Omandurdi Annadurdiyev ve Matnazar Abdulhakim'in eserlerindeki bağlar buna örnektir. Modern Özbek şiirine Türkmen kızı imajını getiren şair ise Muhammed Yusuf'dur. Muhammed Yusuf'un şiiri, milli ruhun parlak bir ifadesiyle öne çıkar. Şair sadece Özbek halkını değil, Orta Asya'daki kardeş halkları, özellikle Türkmen halkıyla olan tarihi ve kültürel bağları da büyük bir ustalıkla dile getirmiştir. Onun "Türkmen Kız" şiiri sadece bir kızın tarifi değil, iki halkın kökeninin bir olduğunun göstergesidir. Şair, Türkmen kızı şahsında Türk kadınına özgü iffet, haya ve çalışkanlığı somutlaştırır:

Aylanaman, Sharqni kezib aylanaman,

Iboli bir yor topolmay o'ylanaman.

O'z yurtimning suluvlari til uqmasa,

Uzun ko'ylak turkman qizga uylanaman... [Yusuf M. 2007: 91]

*(Dolanırım, Şark'ı gezip dolanırım,
İffetli bir yar bulamayıp düşünürüm.
Öz yurdumun güzelleri dil anlamazsa,
Uzun fistanlı Türkmen kıza evlenirim...)*

Muhammed Yusuf neden Türkmen kızı imajına ihtiyaç duydu? Mesele şu ki, şiirin yazıldığı dönemde milli değerlerin hor görüldüğü, uzun fistan, çapan, başörtüsü ve dopu gibi asıl milli kıyafetlerin "eskimiş kalıntılar" olarak siyasi baskı altına alındığı bir dönemdi. Şair, Türkmen kızı timsalinde ideal eş figürünü yaratır. Şair, "dökme bilezikler", "şovur-şovur çolponlar" (Türkmen kadın takıları) gibi detayları kullanarak karakterin milli çehresini oluşturur. Türkmen kızının güzelliği ve huyu "ceylana", "bozkır çiçeklerine" benzetilir. Bu sayede Türk halklarının bozkırla bağlantılı estetik anlayışları ortaya konur. Şair, Türkmen kızını tarif ederken farkında olmadan Türk destanlarındaki Barçınay veya Kız Jibek gibi kahramanları hatırlatır.

Muhammed Yusuf, "Türkmen Kız" şiiriyle amaçladığı sanatsal hedefi bir başka şiirinde daha açık ifade eder. "Sade Muhammed'im..." şiiri Özbek kızlarına ithaf edilmiş olup, Türkmen kızı övdüğü için Özbek kızlarından özür diler:

Nedan ranjidingiz jon singillarim,
Qaboqlar uyuldi, chimrildi qoshlar.

Turkman tushunmay tosh otsa, chidadim,
Ammo yomon botdi siz otgan toshlar... [Yusuf M. 2007: 92]

*(Neden gücendiniz can bacılarım,
Çatıldı kaşlar, büzüldü dudaklar.
Türkmen anlamayıp taş atsa, dayandım,
Lakin ağır geldi sizin attığınız taşlar...)*

Bu şiirde şair, genel Türk ruhunun kadınlardaki yansımalarını, ortak haya duygusunu ve milliyetçiliğin kadın silüetindeki görünümelerini savunur:

Asli turkman qiz bir bahona xolos,
Izlaganim edi sizlar kabilar,
Qo'msaganim — hayo, momolarga xos,
Sog'inganim edi Kumushbibilar...

*(Aslında Türkmen kız bir bahane sadece,
Aradığım sizler gibi olanlardı,*

*Özlediğim — haya, ninelerimize has,
Hasret kaldığım Gümüşbiber idi...)*

Muhammed Yusuf'tan önceki edebiyatta Türkmen kızı genellikle sembolik veya destansı bir figür olarak tasvir edilirdi. Muhammed Yusuf ise Türkmen kızını ilk kez somut bir şahsiyet, çağdaş bir karakter ve lirik kahramanın dert ortağı seviyesine yükseltmiştir. Özbek edebiyatına "Türkmen Kız" imajını kazandırması, sadece bir şiir yazmak değil, lirik kahraman tipolojisini ve kardeşlik temasını yeni bir seviyeye taşımak anlamına geliyordu.

Muhammed Yusuf'un Türkmen kızı imajına odaklanan şiirleri, Özbek-Türkmen edebi ilişkilerinde yeni bir aşama olarak değerlendirilebilir. Şair, sanatsal tasvirler aracılığıyla sadece güzelliği değil, iki halkın kan kardeşliği bağlarını da pekiştirmiştir. Bu şiirin ünlü Özbek sanatçısı Ohunjon Madaliyev tarafından bestelenip seslendirilmesiyle eşsiz bir popüleriteye ulaşması ve ardından Yulduz Usmonova gibi sanatçıların buna cevaplar vermesi, Muhammed Yusuf'un edebiyata kazandırdığı bu imajın müzik sanatına da derinlemesine nüfuz ettiğini göstermektedir.

Kaynakça

1. Yusuf M. Saylanma (She'rlar, dostonlar). – Toshkent: "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi Bosh tahririyati, 2007. – 288 b.
2. Yusuf M. Xalq bo'1, elim. – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2009. – 208 b.
3. Taroziy A. Funun ul-balog'a. (Nashrga tayyorlovchi va so'zboshi muallifi A. Hayitmetov). – Toshkent: "Movarounnahr", 1996. – 128 b.
4. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: "O'qituvchi", 1980. – 320 b.
5. Hojiahmedov, A. Mumtoz badiiyat malohati. – Toshkent: "Sharq", 1999. – 112 b.